

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Prof. Dr. Meral DEMİRYÜREK

*Hitit Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Çorum/TÜRKİYE
meraldemiryurek@hitit.edu.tr*

ORCID

**MASADAKİ MEKTUPLAR: YAHYA
KEMAL PARİS'TE YAŞIYOR**

THE LETTERS ON THE TABLE: YAHYA
KEMAL IS LIVING IN PARIS

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 11.10.2020
Kabul Tarihi: 06.11.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Article Information: Research Article
Received Date: 11.10.2020
Accepted Date: 06.11.2020
Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Demiryürek, Meral, "Masadaki Mektuplar: Yahya Kemal Paris'te Yaşiyor", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 371-389.

Demiryürek, Meral, "The Letters On The Table: Yahya Kemal Is Living In Paris", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 371-389.

10.28981/hikmet.812278

Prof. Dr. Meral DEMİRYÜREK

MASADAKİ MEKTUPLAR: YAHYA KEMAL PARİS'TE YAŞIYOR

THE LETTERS ON THE TABLE: YAHYA KEMAL IS LIVING IN PARIS

ÖZ

Sanatçının kişiliğinin oluşmasında mekânın büyük önem taşıdığı kabul edilen bir gerçektir. Hele ki gençlik çağlarında yaşanan yerden etkilenmelerin çok daha köklü ve yön belirleyici olacağı aşikârdır. Bu bağlamda, modern Türk şiirinin tartışmasız en kalıcı isimlerinden biri olan Yahya Kemal'in Batılı düşünce ve sanat anlayışlarını yerinde ve sıcaklığına etüt edip yetişmesinde Paris yıllarının önemli rol oynadığı herkesçe bilinir. Şair, 1903 yılında henüz on dokuz yaşındayken ailesinden gizlice gittiği Fransa'da her bakımdan çok farklı etkiler altında kalır.

Yahya Kemal'in Paris'teki ilk günleri parasızlığına rağmen Avrupa'ı yaşayışın maddi tarafıyla bağlantılı bir eğlence âlemi içinde geçer. Ancak bu durum çok kısa sürer ve hayatında Batının ilmini özümseyeceği uzun, verimli bir dönem başlar. Gündelik yaşamın getirdiği birikimlerin yanı sıra bilinçli bir öğrenci olarak tarih ve edebiyat alanlarında kendini geleceğe hazırlar. Sorbonne Üniversitesindeki siyaset bilimi derslerinin yanı sıra şehrin kültürel altyapısının öne çıkan yerlerinden olan kafeler, onun için ikinci bir okul görevi görür. Nitekim 1912 yılında Fransa'dan ayrılıp "mektepten memlekete" döndükten sonra İstanbul'da da kafe/kahvehane alışkanlığını sürdürür. Yahya Kemal hakkındaki yayınlarda, Paris'teyken sık sık uğradığı kafelerden birinde adının yazılı olduğu bir masadan bahsedilir. Hâlen Montparnasse Bulvarındaki aynı adresinde hizmet veren "La Closerie des Lilas" adlı kafede, Ernest Hemingway, Pablo Picasso, Andre Gide gibi isimlerle birlikte Yahya Kemal Beyatlı ismi de yaşamaya devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı; Melih Cevdet Anday, Abidin Dino, Güzin Dino ve Taha Toros'un Yahya Kemal ismini Paris'te "La Closerie des Lilas" adlı kafenin bir masasına yazdırma çabalarını, dolayısıyla Yahya Kemal ile birlikte Türk edebiyatını yurt dışında tanıtma mücadelelerini mektuplarından yararlanarak dikkatlere sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Melih Cevdet Anday, Abidin Dino, Güzin Dino, Taha Toros, La Closerie des Lilas, kafe.

ABSTRACT

The place where the writers lived has a great importance in the formation of the artist's personality. Especially, the impact of the living area is enormous in the youth period. Observations and experiences are the root of the following years. Yahya Kemal went to Paris at the age of 19 and dedicated himself to knowing French culture. In the first stage, he learned French. Secondly, he studied political science at Sorbonne University, but he couldn't get a diploma. However, Yahya Kemal did not fail in France. He met a lot of poets and writers by attending literary conversations and meetings. He knew and followed the French poetry closely.

There were many cafes in Paris in the first part of 20th century. Yahya Kemal came across very famous literary names in these cafes. Especially, La Closerie des Lilas was very important in his personal and literary life, because a lot of poets and writers took place in its tables. As the names of distinguished literary persons visited in that cafe afterwards, the Yahya Kemal's name was also written on one of the above-mentioned cafe's tables.

The aim of this study is to reveal the process of writing the Yahya Kemal's name on a table in the aforesaid cafe in Paris. Thus, the efforts by Melih Cevdet Anday, Guzin-Abidin Dino, Taha Toros and some Turkish intellectuals on this issue and their accomplishment will be attempted to analyse through their letters.

Keywords: Melih Cevdet Anday, Abidin Dino, Guzin Dino, Taha Toros, La Closerie des Lilas, cafe.

Yahya Kemal'le aramızda pek çok bakımdan büyük mesafelerin bulunduğu elbette farkındayım. Ortak tarafımız sadece bir Türk olarak o ünlü şehirde bir süre kalmış olmamızdan ibaret. Yahya Kemal'in orada geçen ömrü gerçek bir ömürdü... O, Paris'in en güzel yıllarını...Belle Époque çağını yaşadı.

(Bir Başka Paris, Orhan M. Okay)

Giriş

Mekân sanatçının şekillenmesinde vazgeçilmez bir unsurdur. Özellikle, çocukluk ve gençlik dönemlerinin geçirildiği yerler, eserlere yansımaları açısından göz ardı edilemeyecek kadar önemli etkilere sahiptir. Yazma sürecini tetikleyen, hatta hayat boyu tekrar tekrar ele alıp işlenecek konuların arka planında ilk izlenim ve birikimlerin edinildiği yaşam alanlarının ipuçları kendini hissettirir. Özgür seçimlerle içinde bulunulan ortamlar kadar kaçış, göç, sürgün gibi birtakım mecburiyetler neticesinde gidilen ve belli bir müddet kalınan şehirler, kasabalar, köyler ve hapishane gibi sınırlı alanlar, sanatçı üzerinde beklenmedik ya da beklenenin çok üstünde bir güçle tesirini gösterir. Elbette yeni yerlerin sunduğu sadece maddi gerçeklikten ibaret bir toprak parçası değildir. Bundan daha öte ve asıl olan olumlu-olumsuz koşullar altında ortaya çıkan yeni bir dünyadır. Manevi değerleriyle, kültürüyle, diliyle farklılaşan mekânlar yalnızca sanatçının değil, her insanın hayatında köklü ve geri dönülmez değişimlere yol açabilir. Kişi doğduğu ülkenin değerlerini zamanla unutup sonradan dâhil olduğu ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik şartları içinde eriyip dönüşebilir, kaybolabilir. Hâlbuki eğitim, kültür, dil, iş tecrübesi gibi bir alanda deneyim kazanmak adına belli bir amaçla doğduğu topraklardan ayrılan bireyler, çok daha bilinçli hareket ederek geride bıraktıkları noktayı geldikleri noktayla birleştirmenin yolunu bulurlar, sentezi başarırlar.

Modern Türk şiirinin mihenk taşlarından olan Yahya Kemal Beyatlı, eserleri kadar hayatı boyunca hep hareket halinde oluşu, yolculukları ve sürekli farklı mekânlarda yaşayışıyla da dikkati çeken önemli bir şair, yazar ve entelektüeldir. Üsküp, dolayısıyla Balkanlar onun doğduğu topraklar olarak her zaman özlemine duyduğu ve son günlerini yine orada geçireceğini hayal ettiği menzildir. Öte yandan hemen her semtine şiirler yazdığı, ismiyle özdeşleşen şehir İstanbul'dur. Yahya Kemal için İstanbul, Osmanlı'dan kalan en değerli yadigardır. Yaşadığı ve yazdığı her ayrıntıda, şehrin kültür ve medeniyetinden izler bulmak mümkündür. Sonuç olarak, bugün, Türk kültür ve edebiyatında ortak kabul gören "Yahya Kemal'in İstanbul'u" diye bir olgu mevcuttur.

Yahya Kemal'i Yahya Kemal yapan yerlerden biri de Paris'tir. Batı medeniyetinin sembolü olarak kabul edilen bu şehir bütün unsurlarıyla, şairin altyapısını oluşturan vazgeçilmez birkaç yapı taşından biridir. Paris, onun gençlik yıllarını geçirdiği, kendini bulmak için çabaladığı bir tecrübe merkezidir. O, hayranı olduğu Avrupa âlemini yakından tanımaya şehrin bahçe ve kafelerinden başlar.

Bu çalışmada, Yahya Kemal'in Paris'te yaşadığı yıllarda bilgi ve birikim kaynaklarından biri olan La Closerie des Lilas adlı kafeye yıllar sonra Türk aydınlarının ısrarlı girişimleriyle şairin adının verilmesi için yapılan çalışmalar ele alınacaktır. Böylece Yahya Kemal'in zaman içinde unutulmadığına, aksine sadece yurt içinde değil yurt dışında da isminin yaşatılmasına gayret gösterildiğine işaret eden kanıtlar gösterilecektir. Yahya Kemal masasına plaketin nasıl ve kimler sayesinde çakıldığı, konuyla ilgili kişilerin mektuplarından yararlanılarak ilk kez anlatılacak, böylece olayın perde arkası edebî literatüre kazandırılmış olacaktır.

Yahya Kemal ve Paris Yılları

Üsküp’ün Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bulunduğu 2 Aralık 1884 tarihinde doğan Yahya Kemal Beyatlı, ilk öğrenimine aynı şehirde başlar. Yeni Mektep, Mekteb-i Edeb’te okur. Üsküp İdadisine devam ederken ailesinin Selanik’e taşınması nedeniyle Selanik İdadisine geçer. Annesi Nakıye Hanım, Üsküp’e geri döndükleri sırada ölür. Babası İbrahim Naci Bey’in yeniden evlenmesi üzerine iki kardeşiyle birlikte zor günler yaşamaya başlarlar. Yahya Kemal önce yatılı olarak Selanik İdadisine verilir, ancak hastalanması üzerine eve döner. Ailevi problemler yüzünden bu kez İstanbul’a gönderilir. Galatasaray Lisesine girme talebi dönem ortası ve boş yer olmaması gerekçesiyle reddedilir. Robert Koleje de aynı sebeple giremez (Okay, 1992). Böylece ortada kalan Yahya Kemal, anne tarafından akrabası İbrahim Bey’in Sarıyer’deki köşküne yerleşir. Bu muhitteki sazlı sözlü sohbetlerde Serezli Şekib Bey ile tanışır. Şekib Bey, siyasi fikirlerinden dolayı Paris’e firar etmiş, sonra yurda geri dönmüş fakat ordudan ihraç edilmiş ahlaklı, seciyeli biridir. Yahya Kemal anılarında onu ayrıntılı biçimde anlatır:

İbrahim Bey ailesinin gençlerini etrafına alır, Avrupa feylesoflarının fikirlerini söyler, Paris’ten büyük bir çuşişle bahsederdi; Avrupa medeniyetinden başka bir medeniyet olmadığını, kendisine mahsus bir talâkatle ve hararetle konuşmalarla anlatırdı. Şekib Bey, terbiyesi, ahlakı, hâl ü tavrı ve Fransızca’yı bir Fransız gibi konuşacak kadar iyi bilmesi itibariyle, hepimize rol model gibi görünürdü. Lakin Şekib Bey, Müslümanlığa, Osmanlılığa, hatta Türklüğe düşmandı. Bu derece kozmopolitti. En büyük eksiği millî inanışıydı. Daha fenâsı bu müteaddî bir haldeydi. Fikirlerini telkin ederdi. Bizde bir gencin yapacağı iş varsa o da bir kolayını bulup Paris’e firar etmek ve orada yaşamak olduğunu söylerdi. (Banarlı, 1960: 41).

Çok genç yaşta yalnız başına geldiği İstanbul’da, her türlü etkilenmeye açık olan Yahya Kemal’e Paris’e kaçma fikrini Şekib Bey’in aşılacağı şairin “Henüz onsekiz yaşımda iken, yanımda çok küçük bir para ile, her türlü muhatarayı göze alarak, Paris’e firar etmemde bu zâtın büyük tesiri oldu.” (Banarlı, 1960: 41) sözleri delildir. Elbette başka âmillerin varlığından da söz edilebilir. Meselâ, Mınakyan Tiyatrosunda seyrettiği Kamelyalı Kadın (La Dame aux Camelia) oyununun çok tesirinde kalır. Aynı eserin romanını okurken o kadar etkilenir ki ağlar. Ayrıca “memleketi zindan, Avrupa’yı nurlu bir âlem” (Yahya Kemal, 1973: 74) olarak görür. Alafranga neslin birçok gençleri gibi Yahya Kemal de Paris sevdasına tutulur. O yıllar, Paris’e “gidilmeyen”, “kaçılan” (Anday, 2015: 325-326) bir dönemdir.

Yahya Kemal Paris’e gidiş zamanını *Hatıraları*’nda “1903 senesinin Ağustosunda” (Banarlı, 1960: 41), *Çocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebî Hatıralarım*’da ise “1903 Temmuzunun sonuna doğru bir gündü; fakat tam tarihini hatırlamıyorum” (Yahya Kemal, 1973: 76) diyerek iki farklı ancak birbirine yakın tarihlerle ifade eder. Messagerie Maritime şirketinin Memphis adlı vapuruyla İstanbul’dan gizlice ayrılan Yahya Kemal’in maddi gücü ancak güverte bileti almaya yeter. Nitekim Paris’teki ilk günleri parasızlık içinde geçer. Peş peşe mektup ve kartpostallar göndererek durumunun perişanlığını anlatıp babası ve büyükannesinden yardım ister (*Pek Sevgili Beybabacığım*, 1998). Sabırla, yılmadan bekler ve kaçtığı için hiç pişmanlık duymaz (Ekiz, TTA580462). Nihayet gelen parayla Paris’in Quartier Latin bölgesinde Rue des Écoles 32 (sonra 33) adresindeki bir otele yerleşir. Jön Türklerin arasına karışır. Doktor Abdullah Cevdet, vakit geçirmeden yatılı olarak bir koleje girmesi yönünde ısrar edince Paris’e üç saat mesafedeki Collège de Meaux’ya kaydolar. Kolejde kaldığı bir yıl içinde Fransızcası çok ilerler. Ancak Paris’teki hayata karışmak isteğiyle şehre geri dönerek École Libre des Sciences Politiques (Siyasal Bilgiler

Okulu) dış siyaset bölümüne yazılır. Bu bölümde Albert Sorel, Albert Vandale, Emile Bourgoix ve Louis Renault adlı hocalardan dersler alır. Tarihe ilgisi nedeniyle Albert Sorel’in en çalışkan öğrencilerinden biri olur. Diğer öğrencilerle birlikte hocalarının Assace Sokağındaki konağında çaylara katılır. Sorel’i dinleyip tarih şuurunu derinleştirirken bir yandan da sosyalleşme imkânı bulan Yahya Kemal, ileriki yıllarda bu tür ortamların müdavimi hâline gelir:

Mektep hâricinde konferanslara, mitinglere devam ediyordum. Hemen her akşam tiyatroya gidiyordum. Tiyatro, hem Fransızcamı, hem kültürümü, hem de hayat görüşümü arttırıyordu. Mitinglerde Jaurés gibi, Comte de Mun gibi büyük hatipleri ısrarla takip ediyordum. Bütün gazete ve mecmuaları birer birer okumadıkça rahatsız oluyordum. (Banarlı, 1960: 44).

İbrahim Bey’in Sarıyer’deki köşkünde başlayan Albert Sorel’in konağında devam eden kalabalıklara karışarak kültürel açıdan kendini zenginleştirme alışkanlığı Yahya Kemal’i hızla Paris’in kafelerine taşır. Bu mekânlar, hayatın doğal akışı içinde şehrin en yoğun sosyalleşme yerleridir. Dolayısıyla “*Yahya Kemal’in dünyasında mühim tesirler icra eden Paris yılları, pek çok bakımdan tahlil edilmeyi gerektirecek kadar fikir ve duygu değişmeleriyle ve apayrı bir bakışla anlatılan siyasi ve edebî hatıralarla doludur.*” (Tunalı, 1983: 23). Bütün bunların mekânsal merkezi ve sembolü olarak da park, bahçe ve kafeler önemli rol oynar. Kafelerin hepsi âdeta birer okul görevi görür. Paris’te şairi gözlemleyen Nihat Reşat Belger’e göre, siyasi topluluklardan ziyade yazar, gazeteci ve aktörler arasında vakit geçirmeği seven Yahya Kemal, Fransız edebî muhitleriyle sürekli temas hâlinindedir. Zamanının edebî ve fikrî hareketlerini Quartier Latin’deki Fransız edebî nesli içinde yaşar. (TTA455010).

XX. Yüzyıl Başlarında Paris Kafeleri

Okulunu bitirerek bir diploma alamasa da Yahya Kemal, Paris’te bilgi birikimini sürekli arttırmaya çalışır. Şehre ayak bastığı ilk günden dokuz yıl sonra Nisan 1912’de yurda dönünceye değin Lüksemburg (Luxembourg) Bahçeleri ve kafeler hayatının ayrılmaz bir parçası olur. O yıllarda “*Her ırktan, her cinsten insanlar, Quartier Latin kahvelerinde adeta mücerred bir dünyayı yaşamak için bulunurlar.*” (Tunalı, 1983: 26). Paris’in sanata gönül verenleri, sanatçılara yakın olabilmek için birer akademi işlevi üstlenen kafelerden çıkmazlar. Usta-çırak ilişkisinin en somut, en samimi örnekleri buralarda doğar. Yahya Kemal bir gün “*artık klasiğe, üstelik de klasiğin en eskisine dönmüş olan Moréas’ın söylediklerini karşısında oturan Mallarmé’nin bir öğrenci dikkatiyle dinlediğini hayretle görür.*” (Uysal, 2006: 130). Çünkü bu mekânlar, herhangi bir kibir veya büyükmeye yer verilmeyen karşılıklı öğrenme, ruhen beslenme kaynaklarıdır. Yahya Kemal de kendisini yetiştirmede bu imkânlardan istifade eder. Fransızcasını ilerleterek 1904 yılından sonra cesaretle hem hocalarına merak ettiklerini sorar hem de “*Quartier Latin’de şiire gözlerini açarak*” (Yahya Kemal, 1973: 114) Saint Michel Bulvarının kafelerinde sanat gruplarına katılmaya başlar. “*Vachette Kahvesi’nde karşılaştığı döneminin önemli şairlerinden Moréas’ın şiirle ilgili sohbetlerini izlemek fırsatını yakalar.*” (Uysal, 2009: 22-23). Bu sebeple boş zamanlarında ders kitabı okumaktansa “*Gerard de Nerval’in, Jose-Maria de Heredia’nın, Baudelaire’in, Rimbaud’nun şiirlerini okumaktan, onlarla ve onları sevenlerle*” (Rado, 24) vakit geçirmekten zevk alır. Onun kişiliğini besleyen asıl kaynaklar bu ortamlardır.

Şair, Quartier Latin’deki Vachette adlı kafenin yanı sıra Soufflot adlı bir diğer ucuz kafeye gider sık sık ve böylece his ve haz yüklü en güzel dönemini yaşayan Paris’e dâhil olur. Ancak içinde gölge tiyatrosu bulunan Chat-Noir adlı kafeye yetişemez, ama hatırasına yetişir. Kırmızı ay manasına gelen büyük bir kabare olan Lune Rousse’u görür. Péguy, Jaurés gibi devrin itibarı

yüksek kişileriyle karşılaşır. Paris’teki Verlaine ve Baudelaire etkisini yakından müşahede eder ve o zamanki izlenimlerini uzun yıllar sonra “Eski Paris” (1953) adıyla şiirleştirir:

*Eski Pâris’de bir ömür geçti
Jaurés’in gür sadâsı devrinde,
Tuncu canlandırılan ilâhtı Rodin;
Verlaine absenti Baudelaire afyonuna
Karışan bir sihirli hazdı şiir.* (Uysal, 2009: 57).

Şairin “Eski Paris” gibi ilk gençlik yıllarının anılarıyla dolu bir diğer şiiri olan “Büyü Şiir”ine (1956) de “*Paris’de genç koyu Baudelaire-perest idim./Balkon’la, Yolculuk’la, Güzellik’le mest idim.*” diye başlar ve yıllar sonra bile hayran olduğu Baudelaire’i “dünyanın en büyük şairi” olarak nitelendirir. Sırf Baudelaire’in çocukluğunda oyunlar oynadığı yer olduğu için Luxemburg Bahçelerine dadanır, şairin izini sürer. Doğduğu evin arsasını, gençliğinde oturduğu Pimodan Otelini, öldüğü hastaneyi, gömüldüğü Montparnasse Mezarlığını ve oradaki heykelini görmeye gider (Anday, 2015: 325).

Abdülhak Şinasi Hisar aynı yıllarda Paris’te bulunması hasebiyle Yahya Kemal’e dair birçok ayrıntıyı bilir ve “*Ona, bilhassa, Quartier Latin’in ana caddesi olan, büyük kahvehanelerinin bulunduğu ve talebelerin Boule-Miche diye yâdettikleri Boluevard Saint Michel üstündeki kahvehanelerde, ya Türklerin çok gittikleri Soufflé veya daha ziyade, edebî bir şöhreti olan Vachette kahvehanesinde rastgelinirdi.*” (Hisar, 1950: 17) sözleriyle aktarır. Ayrıca şairin Jean Moréas ile karşılaşmalarını da şöyle anlatır: “*Jean Moréas’a gelince Yahya Kemal, onu Vachette kahvehanesinde hemen her gün ve günde birkaç defa görüyordu.*” (Hisar, 1950: 19). Hisar, şairin La Closerie des Lilas müdavimliğinin II. Meşrutiyet’in ilanından sonra kendisi İstanbul’a dönünce başladığını teyit eder. Hisar, o yıllarda, Quartier Latin’i açık, hür, dersaneleri serbest bir üniversiteye benzetir. Bütün kafelerde edebiyat ve sanat konuları, sanki içkilerin yanında “çerezler gibi” hiç eksik olmaz. Elbette bu ifadedeki “çerez” benzetmesi herhangi bir şekilde aşığılama, önemsiz görme ya da küçümseme manası taşımaz. Hisar’ın amacı, ayrılmaz iki unsurun birbirini tamamladığını vurgulamaktır. Ayrıca anlatımındaki dıştan yaklaşım, Hisar’ın içe dönük ve kalabalıklardan uzak duran mizacı yüzünden Yahya Kemal’in aksine bu tür mekânlara seyirci kaldığını belli eder niteliktedir.

Seçkinler Kafesi La Closerie de Lilas’da Yahya Kemal İzleri

Yahya Kemal’in Paris’te müdavimi olduğu kafeler arasında şehrin sanat merkezi olan Montparnasse semtindeki “Leylaklı Bahçe” anlamına gelen La Closerie des Lilas’ın ayrı ve özel bir yeri vardır. Parasal sıkıntılardan ve Naci, Fikret, Cenap etkilerinden kurtulup kendine özgü şiir dilini, konularını bulunca 1910’larda bu kafeye sıklıkla gitmeye başlar. Quartier Latin’e tepeden bakan, Luxembourg Bahçelerinin bitimindeki kafe, seçkinlerin buluşma yeridir. Şair; birçok sanatçıyla burada tanışır, babasına mektuplarını, yazılarını yine bu kafede yazar. “*Her devirde, her ülkede sanatçıların ve edebiyatçıların devam ettikleri kahvehaneler, pastahaneler ve meyhaneler vardır. Yahya Kemal Paris’te, Sembolizmin son yıllarında Closerie des Lilas kahvesinde böyle edebî bir çevrenin hayatına bir müddet karışmıştır.*” (Ayda, TTA583290). Hâlihazırda aynı isimle aynı yerde faaliyette olan mekân, artık sanatçıların ve edebiyatçıların rağbet etmediği pahalı ve snop bir restoran-kafedir. Ancak yine de Türk edebiyatı açısından önemini korumaktadır, çünkü Yahya Kemal Beyatlı ismi hâlen La Closerie des Lilas’ın kafe bölümündeki bir masada yaşamaktadır.

La Closerie des Lilas bir vefa örneği göstererek müşterisi ve müdavimi olan sanatçıların isimlerini mekândaki masaların üzerinde bir metal plaka ile sergiler. Kafede vakit geçiren meşhur kişiler arasında Tsuguharu Foujita, Renoir, Modigliani, Verlaine, Paul Valéry, Gerard de Nerval, Mallarmé, Oscar Wilde, Rodin, Ernest Hemingway, Gide, Rimbaud, Cézanne, Apollinaire, Marie Laurencin, Aragon, Gauguin, Lenin, Picasso, Henry Miller, Breton, Moréas, Beckett, Paul Fort, Simone de Beauvoir ve Yahya Kemal Beyatlı sayılabilir. La Closerie des Lilas’ın Paris’in en eski edebiyat/sanat kafesi olduğu belirtilen broşüründe, Hemingway’in *A Moveable Feast* (1964) adlı anı kitabından alıntılanan “Burası benim kahve evimdi.” anlamına gelen “*This was my home café*” (TTA088013) cümlesine yer verilir. Günümüzde işletmenin “Hemingway Bar” adlı bir bölümü vardır. Bir başka broşürde ise *Goncourt Dergisi* (1863), Apollinaire (1911) ve Hemingway’den alıntılar yapılarak “Bu cümleleri okuyup bu yüzleri görünce, 1847’de Closerie des Lilas adını alan... bu yerin edebî ve sanatsal mirası ölçülebilir.” denilerek mekânın büyük edebî ve sanatsal mirası vurgulanır. (TTA089013).

“Denebilir ki Yahya Kemal ömür boyu sürdüreceği ‘sohbet’ zevkini, Paris’in bu ünlü kahvesinde tatmıştır!... Orada dinlediği sanatçılar, katıldığı sohbetler; Yahya Kemal’in XX. yy. Türk şiirinde yeni ufuklar açmasında da çok etkili olmuştur.” (Uysal, 2006: 131). Nitekim Yahya Kemal, memlekete dönünce La Closerie des Lilas başta olmak üzere Paris kafelerinden edindiği sohbet zevkini, İstanbul’daki pastane ve kahvelerde sürdürür. Çevresine toplanan şiir heveslileriyle hayran kitlesini derinden etkileyerek Avrupa günlerinin ruh hâli içinde yaşamayı başarır. Böylece Paris kafelerinde duyumsadığı kültürel iletişim atmosferini İstanbul’da Çınaraltı, Küllük, Lebon gibi mekânlara taşır. Aynı entelektüel ortamı memleketinde oluşturmaya çalışır. Bu kez genç edebiyat heveslileri onun etrafını kuşatır. Nitekim kahve ve kahvehane kültürünün Osmanlı’dan Avrupa’ya yayıldığı da bilinen bir gerçektir. İstanbul kahvehaneleri uzun yıllar boyunca sanatçıların buluşma ve sohbet yeri olma görevini sürdürür. Cumhuriyet yıllarında da devam eden bu kültür, kimi yazarların ismiyle özdeşleşen kahvehanelerde yaşar.

Bir Masaya Yahya Kemal’in İsmi Verilmesi Fikri

La Closerie des Lilas’ın masalarından birine Yahya Kemal’in adını yazdırma fikri ilk kez araştırmacı-yazar Taha Toros (1912-2012)’tan çıkar. 27 Mayıs 1960 sonrası dönemde Paris’te bulunan Toros, haftada bir kez bu kafeye gider ve Yahya Kemal’in “*Eski Paris’te bir ömür geçti*” mısraını hatırlar. Bir gün “*Yahya Kemal’in bir masaya adı verilemez mi?*” diye düşünür ve fikrini kafenin işletmecisine açar. Kendisine hemen bir dizi soru sorulur: “*Bu şair Türkiye’de çok mu meşhur? Gelecek nesiller için, unutulmaz bir isim bıraktı mı? Yaşlı ve genç, buraya -60 yıl sonragelseler, bir masamızda bunun adını görsele; İşte bu bizim ünlü ve milletlerarası nitelikte şairimizdir’ derler mi?*” Bütün sorulara olumlu cevap veren Toros’tan işletmeci kadın bazı isteklerde bulunur. Bunlar; kitap harfleriyle Yahya Kemal’in adının yazılıp kendisine verilmesi, Türk Büyükelçisinin bir törenle plaketi masaya çivilemesi ve böylece bu olayın televizyon ve radyoya yansıtılmasıdır. La Closerie des Lilas da 25’i Türk kolonisinden, 25’i Fransız davetlilerden oluşacak 50 kişilik bir kokteyl düzenlemeyi üstlenir. Ayrıca 1903-1912 döneminde kafeye devam eden Fransızlardan hayatta olanlar varsa onların da araştırılarak törene katılmaları sağlanacaktır. Toros büyük bir mutluluk duyduğu bu gelişme üzerine şunları düşünür: “*Dünyanın her tarafından gelen aydın kişiler, bu kahveyi ziyaretlerinde, bir Türk şairinin adını göreceklerdi. Paris gibi dünyanın sanat başkentlerinden başlıcası sayılan bu şehirde plaket olayı, milletimiz için göğüs kabartıcı bir hadise olacaktı. Milyonlarca lira ile yapılamayacak bir propagandayı parasız, pulsuz yapacaktık!*” Hemen T.C. Paris Büyükelçiliğinden randevu alıp ertesi gün görüşmeye giden Toros, konuyu büyükelçiye açar. Ancak hiç beklemediği tarzda bir tepkiyle karşılaşır. Büyükelçi: “*Bu*

olacak iş değil! Kahve sahibi kadın, kendi kendine bunu yapacaksa yapsın!... Bir büyükelçi, bir kahveye gidip nasıl çivi çakar?" (Toros, 1984: 8) diyerek projeyi reddeder. Büyükelçi, plakette Yahya Kemal'den çok Türk milletini ve kültürünü tanıtmış olacağını anlayamaz. Dolayısıyla fırsat değerlendirilemez ve konu kapanır. Aradan uzun yıllar geçer.

Melih Cevdet Anday, Abidin Dino ve Taha Toros'un Gayretleri

Şair-yazar Melih Cevdet Anday (1915-2002), 1979 yılında T.C. Paris Büyükelçiliğine eğitim müşaviri olarak atanır ve Yahya Kemal'in ismini La Closerie des Lilas'da bir masaya yazdırma konusunu tekrar gündeme getirir. Paris'te yaşayan Abidin Dino (1913-1993)-Güzin Dino (1910-2013) çiftinin de destekleriyle birlikte İstanbul'daki Taha Toros'tan yardım isterler. Buna göre, Abidin Dino ve Melih Cevdet Anday Taha Toros'a birer mektup yazarak düşüncelerini açarlar. İlk mektup 19 Eylül 1979 tarihli olup Abidin Dino'ya aittir:

Sevgili Taha Toros,

Nicedir görüşemedik, sizden haber alamadık, nasılsınız? Yakınlarda Paris'e uğrama olanağı yok mu?

Mektubumun nedeni şu: Belki duymuşsunuzdur, birkaç aydan beri şair Melih Cevdet Anday Paris'te, "eğitim ataşesi" olarak bulunuyor. Anday'ın düşünce ve görüşü ile çok olumlu bir tören düzenlenecek Yahya Kemal'in anısına adanmış. Bildiğiniz gibi, hepimize anlattığı üzere, Paris'te bulunduğu yıllarda en çok sevdiği kahvelerden biri, "Closerie des Lilas" olmuştur. Bana da Moréas'ın (sembolist şair) sohbetlerini, Lenin'le satranç oynayışını filân anlatır dururdu. Ve yine bildiğiniz gibi bu kahvenin masalarında, bakıra oyulmuş, bu ünlü kahvenin, ünlü müşterilerinin adları okunur. Ama dünyaca tanınmış bu kişiler arasında Yahya Kemal'in adı yoktur.

İşte Melih Cevdet Anday kahvenin sahipleriyle de görüşerek buna olanak sağlamış bulunuyor. Moréas'ın masasına Yahya Kemal de katılacak ve bu fırsatla küçük bir tören ve de bir Türk ressamı sergisi (üst katta), yer alacak. Törende, Fransızca bir küçük broşür sunulacak davetlilere. İçinde kısa bir biyografi, Fransızca ve İngilizce şiir çevirileri, bir de Anday'ın şairi tanıtan önsözü. Paris'te Türkiye elçisi sayın Hamit Batu da bir konuşma ile katılacak törene.

Broşürün yapılması için biraz eksiklerimiz var. Doğu Dilleri Okulunun kitaplığı onarıldığı için kapalı. Bizim evde ikonografiye yarayacak topu topu iki kitap var. Biri: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (İçinde Y. K'nin çocukluk fotoğrafları var, bir Avrupa Kahvesinde bir başka fotoğraf vb. Fakat baskı zayıf, fotoğrafların iyi bir kopyası lâzım. Bir de İstanbul Ansiklopedisinde Sabiha Bozcalı'nın bir Y. Kemal'i var, fena değil. Bildiğim kadarı ile Bedri Rahmi'nin de bir Y. Kemal resmi olacak, ve belki de başkalarının da karikatürleri, çizgileri. Broşürde olsa olsa 3-5 resim yayımlanabilir, fakat iyi seçmek lâzım, temiz basmak lâzım. Ünlü titizliğinizden ve bilginizden faydalanabilir miyiz? Y. K'le Moréas hakkında birçok ayrıntı var mı? Hangi kaynakta? İşi sıcaklığına başlatmak lâzım, Closerie sahipleri buna rıza gösterdiklerine göre.

Bizler, yâni Melih Cevdet Anday ve ben, ayrıca başta kültür ataşeliği yardımcılarınızı rica ederler.

Kaynaklar broşürde zikredilecek elbette.

Y. Kemal müzesi ve cemiyeti tezden yardımcı olur mu bilmem? Siz nice müze ve cemiyete bedelsiniz tek başınıza, buna inandığımız için önce size başvurmuş bulunuyoruz.

Sevgiler.

Abidin [imza]

Güzin mahsus selâm eder. (TTA570955).

Abidin Dino’nun mektubunu alır almaz istenenleri Taha Toros hemen göndermiş olmalı ki Melih Cevdet Anday 4 Ekim 1979 tarihli mektubuyla kendisine ilgisinden ve desteğinden dolayı teşekkür eder. Ayrıca hazırlıklar hakkında bilgi paylaşır:

Sayın Taha Toros,

La Closerie des Lilas kahvesinde bir masaya Yahya Kemal’in adını gösterir bir plâka koydurmak için, Abidin Dino ile birlikte başladığımız girişimde iyi sonuç alışımızın, bizim kadar sizi de sevindirdiğini gördüğüm için gerçekten çok memnunum. Hele bu konudaki ilginiz ve yardımınız için size ne kadar teşekkür etsem azdır. Sağ olun, var olun!

Abidin’e yolladığınız malzemeden çok yararlanacağız. Sizden bir iki fotoğrafın aslını istemek üzere Abidin ayrıca yazacak. Yahya Kemal’in anılarını içeren kitaptan ise bir makaleye Fransızcaya çevirip, bastıracağımız broşüre koyacağız. Bu broşürden Abidin’in size bahsetmiş olacağını tahmin ediyorum.

Dün broşürün mizanpajı üstünde çalıştık. Yarın öbür gün matbaa ve kâğıt işlerine girişeceğiz. La Closerie des Lilas’daki toplantıyı, sanıyorum ki Ekim sonuna doğru gerçekleştirebileceğiz.

Size teşekkürlerimi tekrarlar, saygılar sunarım sayın Toros.

Melih Cevdet Anday (TTA570638).

Çalışmalarla ilgili olarak Abidin Dino, Toros’a yazmayı sürdürür. “Ne zaman size başvurduğumsa, bilgi istedimse, karşılığını bilgisayar aygıtını kışkandıracak çabukluk ve doğrulukla verdiniz. Sağ olun var olun” (TTA570955) diye başlayan 6 Ekim 1979 tarihli mektubunda kaliteli, baskıya uygun Yahya Kemal’in çocukluk yıllarına ait ve kafe önünde çekilmiş fotoğrafları ile imza örneklerini ister. Ayrıca yazdığı mektubun Anday’ı çok duygulandırdığını belirterek Toros’un yıllar önceki ilk teşebbüsünü el birliğiyle yakında gerçekleştireceklerini vurgular. Dino, “Sevgili Taha Bey Kardeşim” hitabıyla başladığı 6 Aralık 1979 tarihli kısa mektubunda ise broşür hazırlığının tamamlandığını, ilgililerin matbaayla ilişki kurduğunu, ilaveten broşürde, Closerie’nin sahibesi Madam Milan’a ve Taha Toros’a teşekkür edildiğini haber verir.

Taha Toros’un arşivindeki mektupların sadece gelenlerle sınırlı kalmayıp gönderdiklerinin birer nüshasını da saklaması sayesinde konuyla ilgili daha fazla ayrıntıya ulaşılabilmektedir. Bu bağlamda, Anday’a 11 ve 12 Aralık 1979 tarihlerinde peş peşe iki mektup yazdığı anlaşılmaktadır. Birinci mektup, Anday’ın 4 Ekim 1979 tarihli mektubuna yazdığı cevabın adreste bulunamayarak Toros’a geri geldiğini açıkladıktan sonra ünlü edebiyat ve fikir insanlarının oturdukları kafede “Paris’te bir ömür geçti” diyen şairin anılarını ebedileştirmenin büyük bir hizmet olduğunu ve bu hizmetin Türkiye’de yankılarını hissedeceklerini yazar. Kendi adına yıllar önce teşebbüse geçip gerçekleştiremediği böyle bir girişimi yetenekli ve güçlü olarak

başardıkları için emeği geçen herkesi “Yahya Kemal sevgisiyle dopdolu kalbinin bütün gücüyle” kutlar (TTA570640). 12 Aralık 1979 tarihli mektubunda ise Toros, kendisine Anday tarafından gönderilen Yahya Kemal çiziminden dolayı teşekkürlerini bildirir. Bu vesileyle bir kez daha duygularını ifade eder:

Yıllardan sonra Yahya Kemal'in, gençliğinde bir kültür ocağı bildiği ünlü bir kahvenin masasına, adının çivilenmesi, sanat ve edebiyat alanında övgüye değer bir eylem olarak anılacaktır. Bunun gerçekleştirilmesinde hizmeti geçenleri takdirle, saygıyla kutluyorum. Benim uzaktan uzağa bu konuda yapabildiklerimin, gönderdiklerimin işe yarayış olmasından da kıvanç duyuyorum. (TTA570154).

Taha Toros'un daktilo edilmiş notları arasında konuyla ilgili olarak T. C. Paris Büyükelçiliğinden üç mektup gönderildiği ve bunların Eğitim Müşaviri Melih Cevdet Anday, Kültür Müşaviri Ahmet Maruf Buzcugil ile Büyükelçi Hamit Batu imzalı mektuplar olduğu yazılıdır. (TTA550446). Ancak evraki içinde Anday dışında Buzcugil'in 31 Ocak 1980 ve 26 Şubat 1980 tarihli mektupları bulunabilmiştir. İlkinde Yahya Kemal için bastırılan broşürden 20 adet gönderildiği bildirilerek hazırlanmasındaki yardımları için Taha Toros'a teşekkür edilmektedir (TTA570158). İkinci mektup biraz daha ayrıntılı olup Toros'un gönderdiği belgelerin iadesinden bahsedilmektedir. Ayrıca “Büyük dost ve üstad M. Cevdet Anday'ın himmet ve katkısı ile yurt dışında ilk kez bu türde bir etkinliğin gerçekleştirilmesi sırasında ve plaketin çakılması toplantısında sizin de aramızda bulunmanızı çok isterdik.” (TTA570155) denilmektedir. Buzcugil'in satırlarından Toros'un törene katılmadığı anlaşılmaktadır, fakat elçilik büyük bir nezaket göstererek Toros'a davetiye göndermiştir. Bugün itibarıyla belge niteliği kazanan Fransızca davetiyede şunlar yazılıdır:

Le Conseilles Culturel de l'Ambassade de Turquie vous prie d'assister à la pose d'une plaque à la mémoire de poète turc YAHYA KEMAL BEYATLI à la Closerie des Lilas, le 28 février 1980, à 18 heures en presence de l'Ambassadeur de Turquie et Madame Hâmit Batu La Closerie des Lilas 171, boulevard Montparnasse - 75006 Paris (TTA610120).

Davetiye metninin Türkçeye çevirisi “Türkiye Büyükelçiliği Kültür Müşavirleri, 28 Şubat 1980 tarihinde Closerie des Lilas'da saat 18.00'de Türkiye Büyükelçisi huzurunda Türk şairi YAHYA KEMAL BEYATLI anısına plaketin yerleştirilmesine katılmanızı rica eder.” şeklindedir.

Törenin 28 Şubat 1980 tarihinde gerçekleştirildiği davetiyeden kesin olarak öğrenilmektedir. Ancak Buzcugil'in mektuplarından anlaşıldığı üzere broşür Ocak ayının sonunda hazır ve tören beklenmeden Toros'a hemen gönderilmiştir. Buna binaen Toros, 14 Şubat 1980 tarihinde Dino, Buzcugil ve “Fransa Bölgesi Öğrenci Müfettişliği ve Kültür Müşavirliğine” birer mektup yazar. Buzcugil ve Müşavirliğe ayrı ayrı yazma inceliği gösteren Toros, projenin gerçekleşmiş olmasından duyduğu memnuniyeti bir kez daha belirtir. Son olarak da kendisine ait dokümanların iadesiyle bir miktar daha broşür ister. Taha Toros'un Abidin Dino'ya yazdığı mektubun ise tamamını paylaşmakta duygu bütünlüğü açısından fayda bulunmaktadır:

Aziz Kardeşim,

Yahya Kemal Beyatlı'yı, yıllarca oturduğu ünlü bir kahvenin masasına plaket yapıştırmak ve bununla ilişkili tertemiz bir broşür yayınlamak, çok anlamlı bir kültür hizmetidir.

Şairimiz sağ olup da bu broşürü görseydi, kapağındaki enfes desenle içerisindeki yazılar ve büyük bir vukufla Fransızcaya çevrilen şiirler karşısında, bir hayal âlemine dalar ve eski Paris'te geçen gençliğinin yeni Paris'te, böylesine yaşatılmasından öğünç duyardı.

Sevgili Abidin,

Broşürün hazırlığı sırasında sizden gelen mektuplarla, bu kerre Kültür Müşavirliğinden aldığım resmî yazı, beni son derece duygulandırdı. Bugün, Kültür Müşavirliğinin yazısına, hem de kendisine -broşürden bir miktar daha verilmesi için- cevabımı ve dileğimi bildirdim. Birer kopyesini, bilgi için, size sunuyorum. Sizlere daha fazla posta masrafı ve zahmetler yükletmemek için, gönderdiğim kitapla fotoğrafların iadesi külfetini, onlardan rica ettim.

Bu vesileyle Şair Melih Cevdet Anday'ın bu konudaki çabalarını takdirle anıyorum. Ayrıca Hanımefendinin [Güzin Dino] tercüme ettiği şiirler, Yahya Kemal'in Türk şiirindeki kudretini, en güzel örneklerle Fransızlara tanıtmış oluyor. Bu, başlıbaşına, kişiliğine uygun bir başarıdır. (TTA571102).

Edebiyat, Toplumsal Bilinç ve Aydın Sorumluluğu

Yahya Kemal'in hayatında "mektep" görevi gören Paris'te adına tören düzenlenip bir plaketle kalıcı kılınması ve bunlara ek olarak bir kitapçığın hazırlanması hakikaten şairin ruhunu şad eden işlerdir. Taha Toros da şairi tanımış ve seven biri olarak hem katkıda bulunmaktan hem sonuçtan çok mutlu olur. Vefa duygusuyla gerçekleştirilen her eylem takdire şayandır ve dâhil olan herkese manevi bir haz verir. Bu aşamada Melih Cevdet Anday öncü olarak önemli bir rol üstlenir. Bulduğu konumu gerçekten faydalı olmak için kullanır, Abidin Dino ve Taha Toros'la baştan sona kadar birlikte hareket eder. Nitekim 26 Şubat 1980 tarihinde, Buzcugil ile eş zamanlı olarak Toros'a mektup yazarak yolladıkları kitaplardan çoğunun yağmur yüzünden harap olduğu bilgisini aldıklarını ve bu durumu telafi etmek için 20 broşür daha gönderdiklerini bizzat bildirir.

Yahya Kemal için yapılan çalışmalar 28 Şubat 1980 tarihinde tamamlanmış olmakla birlikte Abidin Dino ile Taha Toros arasındaki mektuplaşmalar devam eder. Zaten onların diyalogu bu süreçle sınırlı değildir. Dikkat çekici olan taraf, Dino'nun yaklaşık dört ay sonra, 4 Haziran 1980'de, törenle ilgili izlenimlerini yazmasıdır. Üstelik ödünç alınan kitap ve belgeler Toros'a -postada sorun yaşanması ihtimali düşünülerek- hâlâ iade edilmemiştir. Melih Cevdet Anday söz konusu dokümanları yanına alarak bizzat teslim etmeyi tercih etmiş, ancak sağlık sorunları nedeniyle inzivaya çekildiğinden Toros'la temasa geçmemiştir. İki hafta sonra Taha Toros, Abidin Dino'ya 18.6.1980 tarihli bir mektupla, Melih Cevdet'le telefonda görüştiklerini ve dokümanları teslim aldığını yazar. Dino'nun hediye olarak gönderdiği çizime teşekkür eder. Ayrıca törendeki ressamların topluca çekilmiş fotoğrafları -varsa- ister. (TTA571103).

Abidin Dino'nun törenle ilgili yazamaması ise birkaç sergiye birden hazırlanmasından kaynaklanan telaşıdır. Dino'nun üç yıl sonraki 20 Haziran 1983 tarihli mektubunda "ressamlara güven olmaz" diyerek Taha Toros'tan göndermeyi unuttuğu Yahya Kemal fotoğraflarından dolayı özür dilemesi telaşının hep sürdüğüne işarettir. (TTA570955). Dino, 4 Haziran 1980 tarihli mektubunun devamında tören günü yaşananları ve yapılan etkinliğin Paris'teki ortama etkisini can alıcı yönleriyle anlatır:

Küçük fakat özlü "Closerie des Lilas" töreni çok başarılı oldu, edebiyatı aşan nedenlerle. Biliyorsunuz, yıl başına doğru Champs Elyses'nin ortasında bir Ermeni örgütü

ՀԻՔՄԵՏ - Hikmet - ۛ

HIKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI

YIL 6, ARALIK 2020

ISSN: 2458 - 8636

tarafından öldürülen Turizm bürosu başkanı Çolpan'ın yası, Paris'te bulunan Türkleri derinden üzmekte idi. Olaydan bir ay sonra Yahya Kemal toplantısı güven ve dayanışma anlamı taşıdı bence. Diplomatların ve Türk vatandaşlarının, Fransız misafir ve dostları ile birlikte toplu olarak Türk kültürünü -Yahya Kemal'i- kutlamaları, cinayet ve tehditlerin ötesinde bir varlık göstermeleri, bilinçli ya da bilinçsiz olarak özel bir sevinç verdi bize. Yahya Kemal'in şiiri, şiirini anma eylemi güven verdi hepimize. Fransızlar arasında bugünün en önemli şairlerinden biri olan Guillarie gibi kişiler, bilginler, güzel kadınlar da vardı bol bol. Fransızların deyimi ile "Trés Parisien" [Paris tarzı] bir hava esti. Closerie'nin sahipleri, Fransız mutfak ustalığını kanıtlamak için birbirinden güzel yiyecek çeşitleri sundular. Elçimizin konuşması çok şey kattı toplantıya. Bizler, yâni ressamlar da başarılı bir sergi yaptık. Bunlar arasında Nazım Hikmet'in oğlu Mehmet de, Yahya Kemal'in kimi dizelerini andıran dört nala at koşturan savaşçılar sergiledi, "çocuklar gibi şen"... (TTA570955).

Dino'nun bu mektubunda altını çizdiği detaylar çok önemlidir. Öyle anlaşılıyor ki etkinlik sadece Yahya Kemal'i anma ve bir kafede isminin kalıcılığını sağlama çabasıyla sınırlı kalmaz. Türkiye Paris Turizm Müşaviri Yılmaz Çolpan'ın 22 Aralık 1979 tarihinde şehit edilmesinden doğan üzüntülü havayı bir nebze de olsa dağıtan tören, o günlerde büyük bir siyasi problem haline gelen Ermeni terörüne de iyi bir cevap olur. Özellikle Paris'te yaşayan Türk vatandaşlarının moral bulmasına, güven duymasına yardımcı dokunur. Böylece Yahya Kemal töreni, başlangıçta hiç öngörülmeleyen çok önemli sonuçlar doğurur.

Yahya Kemal Anısına Paris'te Yayınlanan Kitapçık

Paris'te düzenlenen etkinliğin, Closerie de Lilas kafesinde bir masaya Yahya Kemal'in isminin verilmesinin yanı sıra önemli ve kalıcı bir yönü de Fransızca bir kitapçığın basılmasıdır. Şairi Fransızlara tanıtmayı amaçlayan 25 sayfalık kitapçık özenle hazırlanır. Türkiye'den Taha Toros'un gönderdiği bilgi ve belgeler Fransa'da Dino ailesinin arşivindekilerle birleştirilir. Kapak tasarımı Abidin Dino'ya aittir. Şiir çevirilerini Güzin Dino yapar. Melih Cevdet Anday şairin Paris yıllarını anlatan Fransızca bir yazı yazar.

Yahya Kemal Beyatlı 1884-1958 başlıklı kitapçığın gece mavisi renkli kapağında Abidin imzalı Yahya Kemal'i elinde bastonuyla gösteren bir desen vardır. İç kapakta şairin "Eski Paris" şiirinin ilk altı mısraı yer alır. Devamında şairin çocukluk resmi altında eski yazıyla imzası, bir sonraki sayfada yaşlılık fotoğrafı ve altında yeni harflerle imzası bulunur. "Yahya Kemal Beyatlı 1884-1958" başlıklı bir sayfalık imzasız yazıda şair kısaca tanıtılır. Bu kısmın Türkçeye çevirisi:

Aruz veznini en son kullanan ünlü Türk şairlerinden biri, dilin arınması ve imgelerin yenilenmesiyle ona yeni bir ivme kazandırdı.

İlk çalışmalarını Türkiye'de, ardından 1903'ten itibaren Fransa'da önce Meaux Koleji'nde, ardından Siyasal Bilgiler Okulu'nda yaptı. Albert Sorel'in kurslarını tutkuyla takip etti ve başkentin edebî hayatına katıldı. Closerie des Lilas'da Jean Moréas ve zamanın diğer birçok ünlüsü ile tanıştı.

Kendini üniversite eğitimine adanmış 1912'de Türkiye'ye döndü. Şiirleri hayran çevresini hızla genişletti.

1922'de Lozan Konferansı'na danışman olarak katıldı, 1923'te milletvekili seçildi, ardından Varşova, Madrid, Karaci'ye büyükelçi olarak atandı, ardından en sevdiği şehir İstanbul'un milletvekili oldu.

Н К М Е Т - Hikmet - ن ك م ه ت

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI

YIL 6, ARALIK 2020

ISSN: 2458 - 8636

Hayatının son yıllarını eserlerinin şiirsel detaylandırılmasına adadı.

Bütün eserleri ölümünden sonra yayımlandı. Deneme ve anıları da pek çok baskı yaptı.

Kitapçığın sonraki bölümünde Melih Cevdet Anday’ın şairin Fransa yıllarını anlatan “Un Poète Turc A Paris” (Paris’te Bir Türk Şairi) başlıklı dört sayfalık yazısı vardır. Bu yazıyı Sedat Nuri tarafından çizilmiş Yahya Kemal’i Antik Yunan kıyafetleriyle gösteren karikatürü takip eder. Akabinde Güzin Dino’nun Fransızcaya çevirdiği “Le Soir des Sages” (Rindlerin Akşamı), “Haute Mer” (Açık Deniz), “La Princesse Mehlika” (Mehlika Sultan), “Rencontre” (Telakki), “Chanson” (Şarkı) adlı şiirler tam metin hâlinde sıralanır. Kitapçıkta Yahya Kemal’in şiirlerinden oluşan seçkiden başka bir de “La Poésie en France” (Fransa’da Şiir) başlıklı düzyazısı Fransızların ilgisine sunulur. Şairin 1973’te İstanbul’da yayımlanan *Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebî Hatıralarım* adlı anı kitabından ilgili bölümü Aydın Uğur Fransızcaya çevirir. Yazının bitimine Yahya Kemal’in meşhur, kafe önünde otururken (arkada ayakta duran iki garson ile) çekilmiş fotoğrafı konur. Kitapçığın son sayfasında Taha Toros ile Closerie des Lilas’ın sahipleri Jacqueline Milan ve Jean-Pierre Milan’a teşekkür edilerek kitapçığın amacı şu cümleyle vurgulanır: “*Gençliğinde şairin en sevdiği edebi buluşma yeri olan Closerie des Lilas’ya Yahya Kemal Beyatlı anısına bronz plaket yerleştirilmesi vesilesiyle yayımlanan bu kitapçık, Fransız-Türk kültürel dostluğuna mütevazı bir tanıklıktır.*” (TTA605063). Hakikaten Taha Toros’un arşivi sayesinde günümüze ulaşan bu kitapçık, Ekim 1979-Şubat 1980 arasında sürdürülen yoğun çalışmaların sembolik ama çok önemli bir belgesidir.

“Kökü Mazide Olan Atı”

Yahya Kemal için düzenlenen törenin Türk basınına yansıdığına dair bir örnek olarak Nedim Gürsel’in olayı etraflıca özetlediği *Cumhuriyet* gazetesinin 11 Mart 1980 tarihli nüshasındaki “Paris’te Bir Kahveye Yahya Kemal Plaketi Konuldu” (Gürsel, 1980: 7) başlıklı yazısı gösterilebilir. Ayrıca Melih Cevdet Anday aynı gazetede 10 Nisan 1980 tarihinde *Olaylar ve Görüşler* adını taşıyan köşesini “Günlük Yaşam”da kahvelerin önemine ayırır ve konu çerçevesinde Closerie de Lilas’ın bir masasına Yahya Kemal’in isminin verildiğine ayrıntılarına girmeden değinir (Anday, 1980: 2). *Cumhuriyet*’teki 10 Kasım 1991 tarihli bir diğer yazı, gazetenin sahibi Nadir Nadi’nin ölüm haberini La Closerie des Lilas’da otururken alan Dündar Akünal’a aittir. Yazar o esnada hatırladığı bir anekdotu paylaşır. Bir gün Closerie’deki masa olayıyla ilgili konuşurlarken Nadir Nadi yanında bulunanlara, Yahya Kemal ve konuya dair -çok farklı bir bakış açısıyla- görüşlerini anlatır:

Bana öyle geliyor ki, Yahya Kemal, ne Café de Flore ya da Les Deux Magots’dan, ne de sık gittiği söylenen La Closerie’den içeri girmemiştir. Yani bu kahvelerin içine girmemiştir. Bilirsiniz, bu kahveler, daha başkaları da var elbette Le Procope gibi, geçen yüzyılın sonları ile bu yüzyılın başlarında tanınmış şairlerin, yazarların, sanatçıların toplandıkları, çağı biçimlendiren görüşler ortaya attıkları, tartıştıkları, özellikle geleceğe yönelik düşünceler ürettikleri yerler olmuştur. Bu sanat ve düşün adamları hep geleceğe bakmışlar, çağı işlemişler, kendilerinden sonrasını hazırlamışlardır. André Gide, Rimbaud, Picasso, Fernand Legér, Prévert, Sartre, Simone de Beauvoir, Aragon... Bunlar hep geleceğe damgasını vuran kişilerdir. Ama Yahya Kemal hiçbir zaman geleceğin adamı olmamıştır, o kahvelerdeki havayı, ruhu, özü kavrayamamıştır; yıllarca gidip gelmiş olabilir, içine girememiştir. (Akünal, 1991: 296).

Elbette bugün itibarıyla Türk edebiyatında Yahya Kemal ismi yaşamaya devam etmektedir. Gerek hayattayken gerekse vefatından sonra üzerindeki ilgi hiç eksilmeyen şair, kendi ifadesiyle “kökü mazide olan ati”dir. “İstanbul’daki yenilikçi ozanlar, Fransız ozanlara öykünürlerken, Yahya Kemal, Fransız şiirinin göbeğinden bir Türk ozanı olarak çıkmayı” (Anday, 2015: 328) amaçlar ve bu hedefine ulaşır. İmparatorluğun kayıp neslinden olmayıp aksine mektepten memlekete dönmeyi başarır. O, geçmişten gelen değerlere sahip çıkarak yeniyi arayan anlayışıyla farklıdır, asıl bu yönü dikkate alınmalı, örnek gösterilmelidir. Nitekim Yahya Kemal adının bir masaya verilmesi için yapılan çalışmalar, şairin zaman içinde unutulmadığının, tam tersine sadece yurt içinde değil yurt dışında da isminin yaşatılmasına yoğun gayret gösterildiğinin delilidir.

Sonuç

XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan birçok genç gibi Yahya Kemal de Paris’e kaçma hayalleri kurar ve bu düşüncesini Temmuz 1903’te hayata geçirir. Babasının ve büyükannesinin maddi desteğiyle okula devam eden, Fransızcasını geliştiren şair için en büyük yetişme kaynaklarından biri kafeler olur. Devrin özelliği gereği sanat, kültür, siyaset gibi her alandan entelektüel kişilerin devam ettiği bu mekânlarda Yahya Kemal, Albert Sorel sayesinde edindiği tarih şuuruna ilaveten şiirin ne olduğu, sanatın kapsamı, millî edebiyatın unsurları, şiirde yaşayan dilin kullanımı ve benzeri birçok konuda derinleşme imkânı bulur. Onun için âdeta okul görevi gören bu kafeler arasında La Closerie des Lilas’ın özel bir yeri vardır, çünkü Moréas, Lenin ve daha birçok dünyaca öneme sahip isimle burada tanışır, onlarla vakit geçirir. Böylece Paris’in ruhunu ve kişiliğini besleyen ortamından içeri girer.

Hemingway, Picasso gibi birçok ismi masalarındaki birer plaka üzerinde yaşatan La Closerie de Lilas’ın bu geleneksel tutumundan haberdar olan Türkiye Paris Büyükelçiliği eğitim müşaviri Melih Cevdet Anday; Abidin Dino, Güzin Dino ve Taha Toros’un yardımlarıyla Yahya Kemal isminin de masalardan birine törenle yazdırılmasını sağlar. 28 Şubat 1980 günü T. C. Paris Büyükelçiliği himayesinde gerçekleştirilen tören, Yahya Kemal’in Paris’te anılması amacıyla düzenlenmiş olmakla birlikte aslında Türk edebiyatının yurt dışında tanıtılmasına hizmet eder. Üstelik tesadüf eseri çok isabetli bir zamana denk gelen etkinlik, T. C. Paris turizm müşaviri Yılmaz Çolpan’ın Ermeni teröristlerince şehit edilişi sebebiyle kararan ortama yeniden güven ve iyimserlik aşlar.

Abidin-Güzin Dino çifti Türkiye’den zorunlu uzak kalışlarına rağmen Yahya Kemal’e ve ülkelerine karşı besledikleri vefa duygusu, vatan sevgisi, millî-manevi adanmışlık hissi ve aydın sorumluluğu içinde törenin bütün safhalarıyla yakından ilgilenirler. Türk dili, edebiyatı ve kültürüyle ilgili yürüttükleri diğer çalışmalar gibi bu faaliyete de çeviri, resim ve çizimleriyle sanatsal boyut katarlar. Taha Toros ise 1960’larda ilk kez Yahya Kemal masası fikrini ortaya atan kişi olarak Türkiye’den bütün dokümanları göndererek törende dağıtılan Yahya Kemal kitapçığının hazırlanmasına coşkuyla destek verir.

Paris’te bulunan La Closerie de Lilas adlı kafedeki Yahya Kemal masası vesilesiyle basit gibi görünen olay ve olguların perde arkasında aslında büyük emeklerin olabileceği ortaya çıkarıldığı gibi yurt dışında devleti temsil edecek kişilerin kültürlü, bilinçli, duyarlı ve vizyon sahibi olması gerektiği Melih Cevdet Anday sayesinde bir kez daha anlaşılacaktır. Son olarak mektup, kupür, broşür, davetiye ayırımı yapmaksızın her tür yazılı kağıdın araştırmalar için belge değeri kazanabileceği bu makaleyle örneklenmiştir.

Kaynakça**a-Yayınlar**

- Akünel, Dünder. (1991), "Nadir Nadi Anlatıyor", *Cumhuriyet Dergi*, s. 296.
- Anday, Melih Cevdet. (1980), "Günlük Yaşam", *Cumhuriyet*, s. 2.
- _____ (2015), *Şiir Yaşantısı*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Ayda, Adile. (t.y.), "Sanatçının Hayatı ve Eserleri." (TTA583290).
- Banarlı, Nihat Sami. (1960), *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul.
- Belger, Nihat Reşat. (1950), "Paris'te Gördüğüm Yahya Kemal", *Aile Dergisi*, s. 23-24 (TTA455010).
- Ekiz, Osman Nuri. (t.y.), "Yahya Kemal Beyatlı", *Token*, s. 5-10. (TTA580462).
- Gürsel, Nedim. (1980), "Paris'te Bir Kahveye Yahya Kemal Plaketi Konuldu", *Cumhuriyet*, s. 7.
- Hisar, Abdülhak Şinasi. (1950), "Paris'te Yahya Kemal", *Aile*, s. 17-20. (TTA325010).
- Okay, M. Orhan. (1992), "BEYATLI, Yahya Kemal", *DİA*, C 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2016), *Bir Başka Paris*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Pek Sevgili Beybabacığım* (1998), YKY, İstanbul.
- Rado, Şevket. (1984), "Yahya Kemal'in Paris Yılları", *Türk Edebiyatı*, S.134, s. 23-24.
- Toros, Taha. (2 Aralık 1984), "Yüzyıllık Yahya Kemal", *Milliyet*, s. 8.
- Tunalı, Yağmur. (1960), "Yahya Kemal'in Paris Yılları", *Töre*, S 150, s. 23-29.
- Uysal, Sermet Sami. (2006), *Şiire Adanmış Bir Yaşam: Yahya Kemal Beyatlı*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Uysal, Sermet Sami. (2009), *125. Doğum Yılında Değişik Yanlarıyla Yahya Kemal*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Yahya Kemal. (1973), *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hâtıralarım*, Baha Matbaası, İstanbul.

b-Belgeler (Taha Toros Arşivi)

- Abidin Dino'nun Taha Toros'a 19.9.1979 Tarihli Mektubu. (TTA570955).
- Abidin Dino'nun Taha Toros'a 6.10.1979 Tarihli Mektubu. (TTA570955).
- Abidin Dino'nun Taha Toros'a 4.6.1980 Tarihli Mektubu. (TTA570955).
- Abidin Dino'nun Taha Toros'a 20.6.1983 Tarihli Mektubu. (TTA570955).
- Ahmet Maruf Buzcugil'in Taha Toros'a 31.1.1980 Tarihli Mektubu. (TTA570158).
- Ahmet Maruf Buzcugil'in Taha Toros'a 26.2.1980 Tarihli Mektubu. (TTA570155).
- La Closerie des Lilas Broşürü 1. (TTA088013).
- La Closerie des Lilas Broşürü 2. (TTA089013).
- Melih Cevdet Anday'ın Taha Toros'a 4.10.1979 Tarihli Mektubu. (TTA570638).
- Melih Cevdet Anday'ın Taha Toros'a 26.2.1980 Tarihli Mektubu. (TTA570639).
- Taha Toros'un Melih Cevdet Anday'a 11.12.1979 Tarihli Mektubu. (TTA570640).
- Taha Toros'un Melih Cevdet Anday'a 12.12.1979 Tarihli Mektubu. (TTA570154).
- Taha Toros'un Abidin Dino'ya 14.2.1980 Tarihli Mektubu (TTA571102).
- Taha Toros'un Abidin Dino'ya 18.6.1980 Tarihli Mektubu. (TTA571103).
- Taha Toros'un Daktilo Edilmiş Notları. (TTA550446).
- Yahya Kemal Beyatlı 1884-1958* (Fransızca Broşür/Kitapçık). (TTA605063).

EK: BELGELER**1-Abidin Dino'nun Taha Toros'a Mektubundan**

Melih Cevdet Anday Pariste, "eğitim atasesi" olarak bulunuyor. Anday'ın düşünce ve girişimi ile çok olumlu bir tören düzenlenecek Yahya Kemal'in anısına adanmış. Bildiğiniz gibi, hepimize anlattığı üzere, Pariste bulunduğu yıllarda en çok sevdiği kahvelerde biri, "Closerie des Lilas" olmuştur. Barack Obama'nın

2-Melih Cevdet Anday'ın Taha Toros'a Mektubundan

Sayın Taha Toros,
La Closerie des Lilas kahverinde bir masaya Yahya Kemal'in adını gösteren bir plâka koymak için, Abidin Dino ile birlikte başladığımız girişimde iyi sonucu almamızın bizim kadar size de sevindirdiğimi gördüğüm için gesekten çok memnun. Hele bu konudaki ilgimiz ve yardımınız için size ne kadar teşekkür etsen azdır. Sağ olun, var olun!

3-Taha Toros'un Abidin Dino'ya Mektubu

14.2.1980

Aziz kardeşim,
 Yahya Kemal Beyatlı'yı, yıllarca oturduğu ünlü bir kahvenin masasına plaket yapıştırmak ve bununla ilişkili tertemiz bir broşür yayınlamak, çok anlamlı bir kültür hizmetidir.
 Şairimiz sağ olup da bu broşürü görseydi, kapağındaki enfes desenle içerisindeki yazılar ve büyük bir vukulla Fransızca'ya çevrilen şiirler karşısında, bir hayal âlemine dalar ve eski Pariste geçen gençliğinin yeni Paris'te, bütülesine yaşatılmasından öğünç duyardı.
 Sevgili Abidin,
 Broşürün hazırlığı sırasında sizden gelen mektuplarla, bu kerre Kültür Müşavirliğinden aldığım resmî yazı, beni son derece duygulandırdı. Bugün, Kültür Müşavirliğinin yazısına, hem de kendisine-broşürden bir miktar daha gönderilmesi için-cevabımı ve dileğimi bildirdim. Birer kopyesini, bilgi için, size sunuyorum. Sizlere daha fazla posta masrafı ve zahmetler yükletmemek için, gönderdiğim kitapla fotoğrafların iadesi kûlfetini, onlardan rica ettim.
 Bu vesileyle Şair Melih Cevdet Anday'ın bu konudaki çabalarını takdirle anıyorum. Ayrıca Hanımefendinin tercüme ettiği şiirler, Yahya Kemal'in Türk şiirindeki kudretini, en güzel örneklerle Fransızlara tanıtmış oluyor. Bu, başlıbaşına, kişiliğine uygun bir başarıdır.
 Saygı ve Sevgileriyle.

4-Yahya Kemal Törenine Ait Davetiye

*Le Conseiller Culturel de l'Ambassade de Turquie
 vous prie d'assister à la pose d'une plaque
 à la mémoire du poète turc*

YAHYA KEMAL BEYATLI

*à la Closerie des Lilas, le 28 février 1980, à 18 heures
 en présence de
 l'Ambassadeur de Turquie
 et Madame Hâmit Batu*

*La Closerie des Lilas
 171, boulevard Montparnasse - 75006 Paris*

НЗ»НН - Hikmet - ٤

5-Yahya Kemal Kitapçığının Kapağı

6-Güzin Dino'nun Çevirdiği "Rindlerin Akşamı" Şiirinin Fransızcası

*Nous sommes à l'horizon d'un soir sans retour. Il se fait tard ;
O ma vie, voici le dernier acte, fais-en à ta guise !
Imagineraient-on même de revenir en ce monde,
Que nous ne voulons pas d'une pareille consolation.*

*De larges battants s'ouvrent sur l'obscur néant
Et passé le portail d'où ne monte aucun soleil
Commencera, infinie la nuit silencieuse.*

*Face au soleil couchant, dans ces derniers jardins, à ta guise,
Consumes-toi, mon âme, d'ardeur ou d'amour !
Que s'épanouisse en nous la tulipe ou la rose.*

YAHYA KEMAL
(Traduit par Guzine DINO)

հիքմետ - Hikmet - حڪمت

7-La Closerie des Lilas'nın Fotoğrafı (Yahya Kemal'in Paris'te Bulunduğu Yıllar)

8-Yahya Kemal Beyatlı Plaketi

հիքմէտ - Hikmet - حڪمت

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI

YIL 6, ARALIK 2020

ISSN: 2458 - 8636